

Наталя Цумарєва,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
факультету № 1 Донецького державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА МОБІЛЬНОЇ БРИГАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ДОМАШНЬОГО ТА ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

В Україні кількість випадків домашнього насильства, від яких страждають діти, суттєво зросла, особливо після початку повномасштабної війни. Від початку 2024 року в нашій країні статистика показує загальне зростання випадків домашнього насильства приблизно на 36 % порівняно з минулим роком. Загалом за цей період зареєстровано понад 1,5 тисячі випадків, з яких близько 64 % доходять до суду. Насправді таких дітей значно більше, ніж звернень, офіційно зареєстрованих Національною поліцією України, адже до правоохоронців звертаються не більше ніж 10 % постраждалих від насильства.

Герман Дж. наголошує, що наслідки домашнього виховання для дітей можуть мати глибокий вплив на психологічний розвиток та емоційне здоров'я протягом усього життя [1].

В Україні фіксацією дітей, які постраждали від домашнього насильства, займаються різні державні служби та організації. Основними структурами, що залучені до цього процесу, є:

1. Поліція. Виїжджає на місце події, фіксує випадок та збирає первинну інформацію за умови надходження виклику щодо випадку домашнього насильства. Також має право відкрити кримінальну справу, якщо є ознаки злочину, та виносити ТЗП кривднику.

2. Служби у справах дітей. Працюють у складі місцевих органів влади та займаються захистом прав дітей, зокрема тих, хто постраждав від насильства в сім'ї. Вони можуть приймати рішення про необхідність вилучення дитини з родини, якщо існує загроза її здоров'ю або життю.

3. Центри соціальних служб. Забезпечують соціальний супровід постраждалих дітей і надають психологічну та соціальну допомогу родинам, де були зафіксовані випадки насильства.

4. Система освіти та охорони здоров'я (вчителі, вихователі та медичний персонал). Зобов'язані повідомляти відповідним органам про будь-які підозри стосовно випадків домашнього насильства щодо дітей.

5. Фонди та громадські організації. Шляхом самозвернення та перенаправлення з інших організацій надають адресну допомогу постраждалим, можуть надати екстрено-кризову допомогу.

6. Національна гаряча лінія для дітей та молоді. Реагує на ситуації, коли дитина самостійно звертається за допомогою, оператори фіксують випадок і передають інформацію до відповідних органів.

У ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» стверджується: «Дитина, яка постраждала від домашнього насильства, – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства». Це фактично означає, що якщо дитина вимушена спостерігати за насильством, стала свідком будь-яких форм насильства, вона також є постраждалою. Постраждала дитина має всі права постраждалої особи, реалізація яких забезпечується з урахуванням найкращих інтересів дитини, її віку, статі, стану здоров'я, інтелектуального та фізичного розвитку [3].

Війна та її соціально-економічні наслідки сприяли зростанню насильницьких випадків: родини стикаються з додатковими стресами, що часто призводить до підвищеної агресії всередині сімей. Водночас держава збільшила зусилля для захисту прав постраждалих. У 2022 році Україна ратифікувала Стамбульську конвенцію, що передбачає комплексний підхід до боротьби з гендерно обумовленим насильством та забезпечення захисту дітей. Крім того, вже кілька років по всій Україні (крім окупованих територій) працює проєкт UNFPA «Міста і громади, вільні від домашнього насильства», спрямований на посилення спроможності та ролі міст і громад у наданні допомоги постраждалим від домашнього насильства й запобігання таким випадкам. Позитивним

аспектом є робота гарячої лінії для допомоги постраждалим від домашнього насильства, а також можливість звертатися до центрів соціально-психологічної підтримки і притулків, якщо є потреба терміново піти від кривдника з отриманням широкого спектра соціальних, психологічних і правових послуг [2].

Важливим кроком уперед у боротьбі проти домашнього й гендерно зумовленого насильства стало запровадження роботи мобільних бригад. Унікальність послуг бригад полягає в їх мобільності: спеціалістки та спеціалісти бригад мають можливість виїжджати на виклики до найбільш важкодоступних місць, надавати послуги особам, які не мають доступу до закладів чи обмежені в пересуванні з різних причин. У мобільній бригаді працюють психолог, фахівець із соціальної роботи та водій з автомобілем. Вони можуть надати психологічну підтримку, соціальні консультації, допомогти переїхати від кривдника в безпечне місце, перенаправити до спеціалізованих служб та установ, де постраждалі можуть отримати комплексну медичну та юридичну підтримку, знайти тимчасовий прихисток (притулки, кризові кімнати, денні центри тощо) [4].

Робота психолога мобільної бригади соціально-психологічної допомоги з дітьми, які постраждали від домашнього насильства, має низку особливостей. Вона спрямована на надання емоційної підтримки, стабілізацію стану дитини й забезпечення базової безпеки. Основні особливості цієї роботи охоплюють:

1. Екстрене втручання. Психолог мобільної бригади працює у кризових умовах, коли важливо забезпечити дитині безпечне середовище, навіть якщо це тимчасовий прихисток. Це часто передбачає виїзди до місця, де перебуває дитина, та швидке реагування.

2. Налагодження контакту та довіри. Діти, які пережили насильство, часто відчують страх і недовіру до дорослих. Завдання психолога — встановити теплі й підтримувальні стосунки, щоб дитина змогла відчувати себе в безпеці. Це передбачає активне слухання та емпатію.

3. Оцінка психологічного стану дитини. Важливо виявити рівень психологічної травматизації та визначити, який саме вид до-

помогти потрібен. Психолог визначає емоційний стан дитини, прояви тривожності, депресії чи інших негативних наслідків.

4. Розвиток навичок подолання стресу. Психолог допомагає дитині опанувати навички самозаспокоєння, контролю над емоціями, що є важливим у ситуаціях, коли дитина відчуває сильний стрес чи страх.

5. Підтримка дитини в процесі реабілітації. Після стабілізації кризового стану психолог продовжує роботу з дитиною, допомагаючи їй подолати наслідки пережитого досвіду. Це може стосуватися роботи з самооцінкою, розвитку комунікативних навичок та розуміння здорових моделей взаємин.

6. Взаємодія з іншими фахівцями. Робота психолога часто потребує координації із соціальними працівниками, медичним персоналом, працівниками правоохоронних органів. Це забезпечує комплексний підхід до розв'язання проблеми насильства в сім'ї.

7. Врахування вікових та індивідуальних особливостей. Психолог враховує вік дитини, рівень її розвитку та індивідуальні реакції. Робота з маленькими дітьми може містити арт-терапію або ігрову терапію, тоді як зі старшими дітьми ефективнішими можуть бути бесіди та когнітивно-поведінкові методики.

8. Конфіденційність та етичність. Забезпечення конфіденційності є важливою складовою роботи психолога, особливо з дітьми, адже це допомагає зберегти довіру. При цьому психолог дотримується етичних норм і стандартів, що захищають права дитини.

В умовах воєнного часу робота психолога мобільної бригади значно розширилася й набула специфіки. Для проведення інформаційно-просвітницьких кампаній та допомоги постраждалим мобільна бригада часто виїжджає до місць компактного проживання внутрішньо переміщених осіб, де нерідко трапляються випадки домашнього насильства та гендерно зумовленого насильства, виявляються випадки сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом. Також спостерігається збільшення випадків домашнього насильства в сім'ях військово-службовців і ветеранів війни. Окрім цього, мобільні бригади можуть у разі

необхідності виїжджати до місць влучань для соціально-психологічної підтримки постраждалих.

Отже, психолог мобільної бригади має працювати швидко, ефективно й чутливо, надаючи негайну психологічну підтримку дітям, які пережили травму, а також допомагаючи їм адаптуватися до нового середовища і знаходити ресурси для подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 424 с.

2. За вісім місяців мобільні бригади соціально-психологічної допомоги надали підтримку понад 40 тисячам дітей. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/statistics%20of%20work%20of%20mobile%20teams%20UNFPA> (дата звернення: 07.11.2024).

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text/> (дата звернення: 07.11.2024).

4. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

Євгенія Шестидесята,

студентка 2-го курсу (магістр) Пенітенціарної академії України;

науковий керівник: Тетяна Данильченко,

доктор психологічних наук, професор кафедри психології

Пенітенціарної академії України

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Питання психологічного благополуччя військовослужбовців є одним з найактуальніших як у мирний, так і у воєнний час. В українській військовій психології, де на перший план виходить пом'якшення наслідків посттравматичного стресу, дослідження психологічного благополуччя набуває особливого значення.

Аналіз наукових робіт з теми благополуччя військових чітко окреслює два основних напрями досліджень: